

Hvad du ønsker, er min befaling

Kunstig intelligens og lampeånder har mere til fælles, end man lige skulle tro, hvis man spørger forfatter og foredragsholder Peter Svarre. REVY har talt med ham om, hvad kunstig intelligens er, hvad det kan – og hvordan mennesker kan finde sin rolle i samspil med de nye teknologier

□ Rasmus Hage Dalland, redaktør REVY

I 1200-tallet konstruerede arabiske astronomer og matematikere en maskine, der skulle skabe nye tanker og ideer på mekanisk vis. De kaldte den for Zairja, og gennem et sindrigt system med skiver, tabeller og stjernekyggeri kunne den påkalde en højere magt og levere svar på livets komplicerede spørgsmål. Zairja er det tidligste eksempel på en kunstig intelligens, fortæller Peter Svarre, en slags fortidens ChatGPT. Eller, måske snarere en slags lampeånd.

”Ånden i lampen er faktisk en trope, der går igen, når man taler om kunstig intelligens. Mange lampeåndshistorier handler jo om, at man får stillet et spørgsmål en lille smule forkert, men at det bliver taget meget bogstaveligt, og så går det helt galt,” siger han.

”Så man skal være virkelig præcis i sine formuleringer til lampeånden såvel som til den kunstige intelligens, for spørgsmålene kan nemt misforstås.”

Mønstergenkendelse

Peter Svarre er forfatter og foredragsholder og har i årevis beskæftiget sig med mødet

mellem teknologi og mennesker, ligesom han har skrevet bøger om kunstig intelligens. Til DFFU's årsmøde i Vejle var han keynote-speaker med oplægget 'Hvad skal vi bruge mennesker til?' – et ganske relevant spørgsmål nu om dage, hvor de kunstige intelligenser fylder mere og mere, særligt i bibliotekssektoren.

Peter Svarre definerer kunstig intelligens som forsøg på at få maskiner til at gøre noget, som mennesker har gjort før ved at være inspireret af den måde, som mennesker gør det på. Og siden frembringelsen af Zairja, har matematikere og ingeniører i tidens løb gjort adskillige forsøg på at mekanisere menneskelige færdigheder. I 1800-tallet ser man de første regnemaskiner og mekaniske computere, der siden inspirerer den engelske matematiker Alan Turing. I 1936 beskriver han den moderne computer i et paper, og på baggrund af principperne i hans undersøgelse opfinder han kort efter en kodebrydningsmaskine, der under Anden Verdenskrig hjalp englænderne med at dechifrere tyskernes kommunikation.

Siden kom der for alvor fart på udviklingen – og de sidste 15-20 år er det gået rigtig stærkt.

”Der er to årsager til, at den moderne kunstig intelligens er eksploderet,” forklarer Peter Svarre.

”For det første er der kommet nogle computere, der er blevet kraftigere. Og så har vi fået internettet, der er fyldt med tekst og billeder. Det vil sige, man kan slippe de her maskiner løs på alt det datamateriale, der findes på nettet.”

Kernen i moderne kunstig intelligens er ifølge Peter Svarre evnen til at mønstergenkende. Det første gennembrud var billedgenkendelse – teknologierne blev i stand til at se på billeder af heste, hunde og katte og identificere dem som sådan. De senere år er teknologierne dog gået fra at kunne genkende til også at kunne skabe mønstre, blandt andet via avancerede sprogmodeller.

”Og så begynder de dels at skabe billeder inspireret af, hvordan mennesker laver billeder, men også at tale og skrive ligesom

mennesker – sprog er jo også et mønster. De kan kigge på en milliard forskellige tekster på nettet og finde statistiske mønstre for, hvordan mennesker taler i alle mulige forskellige situationer, og spytte en ny tekst ud.”

Og bare sidste år lød endnu en eksplosion i udviklingen, da firmaet Open.ai stillede teknologier som ChatGPT og Dall E til rådighed for den brede befolkning. Og det satte ikke bare endnu mere turbo på anvendelsen af de nye teknologier, men også på debatten om, hvordan vi bruger dem.

”Et af vores problemer er, at vi kommer lidt fra en lommeregnertidsalder, hvor vi var vant til at maskiner var objektive. Så vi har en ide om, at når vi arbejder med computere, så er de objektive maskiner, man kan stole på, og som er sandfærdige. Men sådan forholder det sig ikke med moderne kunstig intelligens.”

Bias og hallucinationer

Ifølge Peter Svarre er det vigtigt at forstå begrænsningerne hos de kunstige intelligenser for at kunne anvende dem optimalt. For godt nok kan de genkende mønstre og skabe dem – men de kan ikke andet end det, siger han. Og fordi, teknologierne er baseret på data fra internettet, er deres evne til at danne nye mønstre også påvirket af, hvad der foregår på nettet, hvilket skaber risiko for bias.

”Hvis der er mange racister i datamaterialet, bliver de meget racistiske. Hvis der er få sorte mennesker, så bliver de dårlige til at genkende billeder af sorte mennesker. Der er alle de der problemer med majoriteter, minoriteter og diskrimination,” siger Peter Svarre og fortæller, at han selv har lavet et eksperiment, der underbygger pointen, ved hjælp af Mid-journey som er en AI-billedgenerator.

”Jeg bad den lave forskellige professioner. Hvordan ser læger ud? Jamen, så får man billeder af hvide, gamle mænd i kitler. Sygeplejersker er kvinder med store bryster og langt lyst hår. Og CEO’s er mænd i jakkesæt,” siger han.

“ Jeg bad den lave forskellige professioner. Hvordan ser læger ud? Jamen, så får man billeder af hvide, gamle mænd i kitler. Sygeplejersker er kvinder med store bryster og langt lyst hår. Og CEO’s er mænd i jakkesæt. Det er muligvis det største problem med de her statistisk funderede kunstige intelligenser – de videreproducerer eksisterende biases og skaber nye biases, uden man tænker over det.

”Det er muligvis det største problem med de her statistisk funderede kunstige intelligenser – de videreproducerer eksisterende biases og skaber nye biases, uden man tænker over det.”

En anden begrænsning er de kunstige intelligensers hallucinationer – at de opfinder viden, der ikke nødvendigvis er sand.

”Sprogmodellerne er statistisk funderede og skriver det, der er statistisk mest sandsynligt. Men de har ingen ideer om, hvad sandt eller falsk er. En sprogmodel er trænet på en masse data, og så beder man den skrive et eller andet og siger, at den ikke må plagiere. På den måde beder vi den faktisk om at hallucinere,

altså brygge et nyt mønster sammen. Og så er der risiko for, at den finder på alle mulige ting og sager, som ikke er sandfærdige. Der er eksempler i forskningsverden med folk, der har skrevet forskningsartikler, hvor kunstig intelligens har fundet på referencer og citationer, som bare ikke findes i virkeligheden.”

Det betyder ifølge Peter Svarre, at man skal sørge for, at der er mennesker 'in the loop', når man anvender de kunstige intelligenser, som kan opdage de biases og hallucinationer, teknologierne producerer.

En tredje væsentlig begrænsning er de kunstige intelligensers evne til at være kreativ.

”At være kreativ er nok definitionen på, hvad kunstig intelligens ikke kan,” siger Peter Svarre.

”Man skal huske på, at de hverken har vilje eller bevidsthed. De er, som nogle kalder dem, statistiske papegøjer. De imiterer bare noget, mennesker har sagt tidligere, men finder aldrig på noget rigtig nyt eller anderledes. Det er altid lidt klicheer, overfladiskheder, pasticher. Første gang man bruger dem til at komme med ideer til et eller andet, så kan man godt tænke 'wow, den er vildt kreativ'. Men når man har gjort det 100 gange, så begynder man at kunne genkende mønstrene i det, de producerer.”

Dog mener Peter Svarre, at de kunstige intelligenser kan være interessante at sparre med for at sætte de kreative processer i gang. Lidt ligesom, når malere kaster maling tilfældigt op på lærredet for at skabe et udgangspunkt at starte fra.

”Jeg har set mange eksempler på, at folk bruger kunstig intelligens, hvis de har skriveblokeringer eller kreative blokeringer. De er rigtig gode til at give ti ideer, og så er der måske en af dem, der er meget sjov, som man kan arbejde videre ud fra. På den måde kan den nogle gange fungere som sparringspartner, hvis man ikke har et menneske at sparre med.”

Lær det grundlæggende først

Når Peter Svarre skal forklare, hvordan vi skal bruge kunstig intelligens, fortæller han om lommeregneren. Han fik selv først lov til at bruge sådan en i 5. klasse, fordi holdningen var, at det er vigtigt at have en grundlæggende matematisk forståelse, inden man gør brug af de teknologiske hjælpemidler.

”Jeg tror, det er lidt det samme, vi skal gøre med kunstig intelligens. Særligt med ChatGPT. På nogle områder er vi nødt til at forbyde det, for der skal folk lære noget grundlæggende informationssøgning først. Man skal lære at overskue store tekstmængder eller læse lange tekster og syntetisere. Men til gengæld er der andre områder, hvor man kunne tage ChatGPT ind og bruge det aktivt, lege og løse opgaver

med det og trække det ind i undervisningen, fordi man alligevel vil ende med at bruge det i den virkelige verden.”

Derudover er det væsentligt, at mennesker finder sin rolle i samspil med de nye teknologier. Selvom der vil være visse jobkategorier, der simpelthen forsvinder som følge af den teknologiske udvikling, vil der være endnu flere, hvor der opstår behov for at omdefinere arbejdsrollerne.

Peter Svarre giver et eksempel med radiologerne, som ikke er blevet overflødiggjort, selvom deres traditionelle arbejdsopgaver var netop mønstergenkendelse på røntgenbilleder, som de nye teknologier er så overlegne til. I stedet har radiologerne videreudviklet deres arbejdsrolle og blevet dygtigere og mere effektive, fordi de har kunstige intelligenser på sidelinjen, der kan hjælpe med en del af arbejdet.

”Men det kræver, at man som menneske er i stand til at finde sin rolle. Og den rolle kan nogle gange være at finde hallucinationer og biases i teknologierne, men også forsøge at udvikle nye kompetencer. Med kunstig intelligens og automatisering sker der i det hele taget også det, at det bliver værdifuldt at være menneske. Kunstig intelligens tager nogle af de kedelige og repetitive jobs og skaber mulighed for, at mennesker kan blive mere menneskelige og skabe noget mere menneskekontakt.”

Lampeånden

Det langt fra alle steder, de kunstige intelligenser bliver brugt til at skabe mere menneskelighed. Ifølge Peter Svarre er der mange eksempler på det modsatte i virksomheder, organisationer og i den offentlige sektor, hvor man bruger de nye teknologier udelukkende til at effektivisere og trække mennesker helt ud af ligningen. Hvis det er fremtiden for anvendelsen af kunstig intelligens, ser det sort ud, mener han.

Så fortæller han om en nylig undersøgelse. På et hospital fik man patienter til at chatte med et interface omkring deres sygdom, hvorved de blev diagnosticeret. Halvdelen af tilfældene var det læger, der svarede på spørgsmålene, og den anden halvdel var det ChatGPT, men patienterne vidste ikke, hvem de kommunikerede med.

”Undersøgelsen viste som det første, at ChatGPT var stort set lige så god som lægerne til at diagnosticere sygdommene, men der var en klar forskel i empati. Det viste sig, at ChatGPT var meget mere empatisk end lægerne,” siger Peter Svarre.

”Det betyder måske, at faggruppen læger på en eller anden måde har udviklet en kultur,

← Zairja er et af de forsøg på at frembringe en kunstig intelligens. Maskinen blev opfundet i 1200-tallet af arabiske astrologer og skulle gennem ord, tal og stjernernes placering levere svar på spørgsmål og generere nye ideer.

som gør, at de fremstår endnu mere robotagtige end robotterne. Og der er måske noget selvansagelse i en hel faggruppe der, i forhold til, hvad vi skal kunne i fremtiden. Jeg tror, læger i fremtiden skal have nogle maskiner, der hjælper dem med at diagnosticere, og så skal de selv være møj-empatiske og gode til at være mennesker i relation til patienterne.”

Den pointe kan man godt overføre til bibliotekarer og informationsspecialister, mener Peter Svarre. Her bør man, ligesom alle andre berørte faggrupper, have et dobbelt fokus – både på nytten af den nye teknologi, men også på menneskets rolle i samspil med den.

Man skal med andre ord både være begejstret og skeptisk.

”Jeg vil opfordre alle folk – men særlig bibliotekarer og informationsspecialister, som virkelig bliver ramt af det her, til at kaste sig begejstret, men skeptisk over de nye teknologier. Men man skal passe på med den der dum-begejstring, som man nogle gange møder. Hvor folk tænker, ’uha, de er sindssygt

smarte de her kunstige intelligenser, og lige om lidt bliver de klogere end mennesker, og de kan lave alle mulige vilde ting’. Jeg tror vi de næste 5-10 år kommer til at se utallige eksempler på, at mennesker og virksomheder sætter kunstig intelligens til at lave alle mulige ting, de aldrig skulle være sat til at gøre,” siger Peter Svarre.

Og så er vi på mange måder tilbage ved Zairja og lampeåndshistorierne.

”Man kan hurtigt blive begejstret over at kunne få opfyldt sine drømme, men man skal også passe på med, hvad man ønsker sig.”